

Incautacions de la premsa a Catalunya durant la Guerra Civil

JOSEP MARIA FIGUERES
Universidad Autónoma de Barcelona

RESUM

L'article fa una exhaustiva repassada del panorama de la premsa incautada i col·lectivitzada durant la Guerra Civil espanyola. El fenomen, encara poc estudiat, presenta una gran varietat de matisos i particularitats. A més del relat històric de diferents casos de diaris apropiats i col·lectivitzats, amb el testimoni de diversos protagonistes que ho visqueren, la present recerca inclou una valoració de l'abast del procés i taules sobre els diaris ja existents, apropiats, transformats o de nova creació a Barcelona i a comarques. Tampoc no hi falten dades sobre impremtes i una distribució d'aquesta premsa segons la llengua de publicació i segons la seva ideologia.

Paraules clau: premsa a la Guerra Civil, col·lectivitzacions, incautacions, premsa política.

Abstract. Appropriations of Newspapers and Periodicals in Catalonia during the Civil War

The article deals extensively with the subject of newspapers and periodicals which were appropriated and collectivized during the Spanish Civil War; this subject had previously not been extensively researched in spite of the variety of nuances and peculiarities it contains. The article relates the stories of various newspapers which were appropriated and collectivized and includes eye-witness accounts by people involved in the process. It goes on to evaluate the real extent of the expropriation process and provides statistical tables for the city of Barcelona and other areas of Catalonia both on newly-created newspapers and on existing newspapers which were appropriated or transformed. The article also includes information on printing houses and classifies the newspapers by language and ideology.

Key words: newspapers during the Civil War, collectivization, appropriations, political press.

INCAUTACIONS DE PREMSA

El juliol de 1936, arran de la sublevació militar, es configura una situació ben diferent amb referència al món politicosocial i a l'autoritat al carrer. Un dels fenòmens més nous, extraordinaris en projecció pública aleshores, i, curiosament, ben poc estudiat¹, és el de les incautacions de les publicacions, de les empreses periodístiques, de les impremtes, redaccions i capçaleres de publicacions periòdiques. S'afecta tot el món comunicatiu de la Catalunya del 1936, el qual serà transformat en la seva propietat. Ens fixarem només en les incautacions dels diaris tot i que hi ha també incautacions de setmanaris —literaris: *Mirador*, politicohumorístics: *L'Esquella*—, i a quasi totes les ciutats la seva premsa informativa. Igualment incautacions d'impremtes que treuran noves publicacions aprofitant els motlles i altres estris així com la maquinària d'impressió utilitzant tota la infraestructura de les editorials, impremtes o capçaleres expropiades.

L'episodi té una notable dosi d'espectacularitat, com les col·lectivitzacions, més estudiades a partir de l'embranchida clàssica de Pérez-Baró o les més recents d'Antoni Castells o de J. M. Bricall². Ambdós fets, col·lectivitzacions i incautacions, representen un cas insòlit a Europa, on el nou poder real obrer configura una jerarquia nova en el territori català.

Terminològicament, entenem per incautació la presa de possessió de la propietat per part d'un grup social o polític o una institució la qual la destinarà al mateix ús anterior, amb validesa funcional en el marc de la nova legalitat i de la normativa, com ara amb un decret de la Generalitat específic, cas de *La Veu* o *La Vanguardia* o sense, cas d'*El Matí* o *La Rambla*. Poden ser els treballadors del centre o bé de fora. Tota una gamma que veurem amb detall. La incautació és, doncs, la presa de possessió d'un bé privat per tercers, per exemple un partit o un sindicat. Els treballadors del mateix bé (una fàbrica, una impremta...) no compten ni són presents perquè aleshores és una altra figura: la col·lectivització, això és, l'expropiació pels obrers.

L'expropiació, fenomen diferent, té una força legal i moral evident atès el benefici públic manifest i el procediment jurídic emprat, fins i tot hom pot recórrer administrativament o legalment, cas de no acceptar la decisió política o

¹ A més de les referències dels tres o quatre diaris de Barcelona trobem alguna dada a les memòries, les quals hem expurgat, i malauradament treballs que per a l'objectiu (per exemple «*La Vanguardia* a la Guerra Civil») podrien semblar interessants i no ho són pas. Només tenen un intent de visió de conjunt a «Diaris incautats» per Jaumer Fabre, Josep M. Huertas i Antoni Ribas a *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*, Barcelona: La Magrana, 1978, p. 72-75.

² CASTELL DURAN, A. (1993). *Les col·lectivitzacions a Barcelona 1936-1939. La col·lectivització-socialització de la indústria i els serveis a Barcelona (ciutat i província)*. Barcelona: Hacer. El llibre ofereix una extensa bibliografia a les p. 265-304. Després de l'aportació de PÉREZ-BARÓ, A. (1970). *Trenta mesos de col·lectivisme a Catalunya*. Esplugues: Ariel, destacaríem el conjunt d'estudis monogràfics *Les col·lectivitzacions al Baix Llobregat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1995) i el recull d'història oral de MONJO, A. i VEGA, C. (1986). *Els treballadors i la Guerra Civil. Història d'una indústria catalana col·lectivitzada*. Barcelona: Empúries.

administrativa sigui per la destinació del bé amb finalitat al comú o en relació al pagament de l'import de la indemnització. La incautació d'un bé privat per al gaudi de la col·lectivitat té una lògica acceptada socialment.

La col·lectivització és un procés similar de privació de l'ús privat d'un bé amb la finalitat d'obtenir la propietat i/o la gestió per a una part del cos social, en aquest cas els treballadors d'aquell bé, els mateixos obrers executants. El tractament del procés és divers: no es reben directrius externes sinó, sovint, són els treballadors de forma assembleària o jerarquitzada d'una central aliena al centre de producció, els qui ho determinen o despleguen.

Trobem periòdics que són només requisats, cas d'El Correo Catalán, El Matí, amb cap treballador del periòdic al davant del procés. Diaris que són col·lectivitzats, cas d'El Mundo Deportivo, Diario de Villanueva. I publicacions en una situació mixta: es comença amb una incautació i se segueix amb una col·lectivització: Diario de Barcelona, per Estat Català i després per un comitè obrer afecte a la CNT. La gran diferència, doncs, és la presència en el procés de canvi de propietat i de direcció de la gestió de treballadors de l'empresa editora que ho fossin anteriors al 18 de juliol. El cas de La Vanguardia és exemplar en el doble procés paral·lel i simultani gairebé de col·lectivització i d'incautació. La Veu serà exemple d'incautació i posterior col·lectivització.

INCAUTACIONS A BARCELONA

Les expropiacions en forma de col·lectivitzacions i d'incautacions es produeixen immediatament a les ciutats importants com Madrid o València. A la primera s'efectuen les espectaculars de dos grans periòdics: la col·lectivització d'ABC³, que manté el títol i es donarà el cas singular de l'edició sevillana en poder dels franquistes que també l'utilitzarà i l'expropiació d'Ahora⁴ a Madrid⁵ per La Hora o les nombroses també del País Valencià amb canvis com el *Diario de Valencia* de la CEDA que passa a ser *Verdad* del Front Popular o *Las Provincias* que serà *Fragua Social* de la UGT-CNT o *Diario de Alicante* que canviarà per *Bandera Roja* de la UGT. A Barcelona l'aparició de la premsa requisada és la primera conseqüència visible, amb el canvi d'indumentària i els cartells als murs, als pocs dies de la victòria, de les forces d'ordre públic, amb elements populars, damunt l'exèrcit revoltat el juliol calorós de 1936. La proporció de diaris barcelonins afectats és absoluta.

³ SAIZ, M. D. «Los ABC de Madrid y Sevilla en la primera fase de la Guerra Civil» i ALONSO RODRÍGUEZ, E. «Mi testimonio como director de ABC en Madrid (1936-1939)» dins *Periodismo y periodistas en la Guerra Civil*. Madrid: Fundación Banco Exterior, 1987, p. 91-112 i 113-123.

⁴ Vegeu JUANA, J. de (1988). *La posición centrista durante la segunda República española. (El periódico Ahora, 1930-1936)*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago.

⁵ La Facultad de Ciencias de Par Información de la Universitat Complutense ens convida a formar part, ja escrit aquest text, d'un tribunal de tesi doctoral precisament sobre aquesta qüestió: les apropiacions dels diaris de Madrid. És la tesi de Juan Carlos Mateos Fernández (Fac. de CC.II., 1996) dirigida per Mirta Núñez i titulada: *Bajo el control obrero. La prensa diaria en Madrid durante la Guerra Civil (1936-1939)*.

CARACTERÍSTIQUES DE LES INCAUTACIONS

El testimoniatge dels periodistes és prou clar; deixem que siguin dos, un dels qui s'hagué d'amagar, catòlic i catalanista, Esteve Busquets i Molas, que en les seves memòries en deixa⁶ testimoniatge palès, i el de Riera i Llorca, republicà i també catalanista, que s'haurà d'exiliar, com Pere Pagés o Granier-Barrera, periodistes comunistes. Busquets escriu:

Cal fer un salt enrera i situar-nos, encara, al dia 6 d'octubre de 1934. L'Aliança Obrera havia fixat la vista damunt aquell diari [*El Correo Catalán*], perquè ja comptaven amb les incautacions en el cas de guanyar. Per això tenien preparats equips d'obriers tipògrafs, de tècnics i de redactors. L'havia de dirigir Narcís Molins i Fàbrega. També es volien quedar amb *El Matí* que hauria orientat l'Angel Estivill. Frustrats aquells intents, quan el 19 de juliol de 36, un grup de xicots que havia sortit d'aquella Aliança i ara era al POUM es veié triomfant i amb armes als dits es recordà dels diaris dels carlins. A les deu de la nit, quan ja no hi quedava ningú, només el conserge que vivia en un pis de dalt, Vicenç Adam, van rebentar les portes a trets i prengueren possessió de la casa.

Havien desaparegut els fitxers. Els assaltants pujaren escales amunt a demanar explicacions al conserge, però aquest, s'havia escapat pels terrats i es refugiava al soterrani de la casa d'uns amics [...].

Molins i Fàbrega fou un dels primers a presentar-se a reclamar el lloc que des de feia dos anys esperava. L'Estivill estava enderiat en altres coses. S'havia llançat al carrer al costat de la FAI, però de seguida anà al PSUC [...] i al front immediatament [...].

La caixa forta fou rebentada, «el qui roba deshonra la Revolució», dirien després els cartells plantats arreu; els arxius i l'hemeroteca, destruïts. Anaven a fer la mateixa cosa als tallers quan s'hi oposà un dels dirigents: «Al qui s'apropiï de les màquines li dono el passaport. Editarem un diari revolucionari. Amb això el POUM es farà l'amo del moviment i el defensarem a trets fins a la mort si cal [...]».

A mesura que les hores avançaven, anaven arribant notícies dels èxits dels revolucionaris. Notícies acompanyades, també, de pernils, ampolles de vi... [...] El dia 20 al matí, els incautadors dormien profundament pels racons de la casa i les provisions, especialment les líquides, havien baixat considerablement.

—Ara cal anar a cercar gent—, fou la primera disposició presa així que pogueren començar a veure el dia una mica més clar. De casa en casa anaren a cercar els tipògrafs que pogueren trobar i sota l'amenaça de les armes els portaren al taller. Així mateix n'obligaren d'altres que no tenien res a veure amb *El Correo*. A porta tancada i vigilada es confeccionà un diari català titulat *Avant*, que sortí el 21 amb les consignes del POUM.

⁶ BUSQUETS I MOLAS, E. (1976). *Quaranta anys de periodisme barceloní*. Barcelona: Pòrtic, p. 131 i s.

Pere Pagés, més conegut com Víctor Alba, concorda a les seves memòries l'afirmació del procés d'incautació. Ens comentà també personalment⁷ en el recull d'entrevistes que férem a periodistes dels anys republicans, que anà, amb Molins, a apropiar-se del diari carlí i es trobà les portes obertes; ja hi havien anat altres, uns desconeguts, abans a saquejar-lo. Els textos crítics sobre pillatge seran abundosos. Al núm. 35 de *Front Popular* (portaveu del Front Popular d'Esquerres) que apareix, canviat, amb el número 1 de *Llibertat* (portaveu d'ERC) mostra com el procés no era només a Barcelona sinó a Tarragona, Reus, Girona...

Si mirem les incautacions del bàndol dels protagonistes disposem del testimoni d'un altre protagonista, a més de V. Alba. Emili Granier-Barrera a *Memòries d'un periodista abans i després de la guerra* específica⁸:

A Barcelona, la guerra comença pràcticament abans que els militars rebels sortissin al carrer, amb l'ocupació per la força dels diris desafectes al règim. Aleshores la premsa diària era molt més nombrosa [...] Els defensors de la República tenien el record del 6 d'octubre i no es volien deixar sorprendre. [...] A partir de l'endemà, es pot dir que l'ambient va caracteritzar-se per un gran entusiasme i un enorme desordre. Els periodistes afectes al règim ens vam multiplicar per reprendre l'aparició de premsa, que la batalla havia interromput. Personalment podria dir que em vaig dispersar. Era regidor de Barcelona, [...] més tard, delegat de la UGT de Catalunya i del primitiu PSU al Comissariat de Propaganda, secretari de l'Agrupació Professional de Periodistes... La Unió Socialista, en la qual militava, i els altres partits que preparaven la fusió del PSU havien previst, abans del moviment militar, l'aparició de *Treball* diari el primer d'agost. Fins es venien segells per recaptar fons. Els fets ens obligaven a avançar aquella data. Es va plantejar un problema immediat: a quina impremta el fariem. Vaig suggerir que ens apoderéssim de la impremta d'*El Matí*, òrgan d'UDC. Hi vam anar, si la memòria no hem traeix, amb Pau Cirera, Amadeu Bernadó i algun altre company que no recordo bé. Sabíem perfectament que UDC no era un partit feixista ni tenia res a veure amb la rebel·lió militar, però l'aparició d'un diari catòlic legal en aquelles circumstàncies era impensable. Vam fer-nos càrrec, doncs, sense més tràmits, dels tallers del pulcre diari vagament rosat i format aleshores insòlit⁹. Per cert, cosa que sap poca gent, l'antic equip redactor, o una part d'ell, va venir a oferir-se'ns per treballar al nou diari. Si no recordo malament, qui va dirigir-se a mi en ple carrer, abans no entréssim a la impremta, era Bru Romeu. Els vam dir que ens sobraven periodistes i els vam deixar marxar en pau.

⁷ FIGUERES, J. M. (1994). *12 periodistes dels anys trenta*. Barcelona: Col·legi de Periodistes. També a Pere Pagés (= Víctor Alba) a *Sísif i el seu temps*. Barcelona: Laertes (1990), I, p. 186-188.

⁸ GRANIER-BARRERA, E. (1994). *Un periodista en guerra*, dins les *Memòries d'un periodista abans i després de la guerra*. Barcelona: Hacer, p. 141-163 i rep. d'*Annals del Periodisme Català*, 12 (1987).

⁹ El diari tenia un disseny impecable, el paper disposava d'una tonalitat lleugerament rosada i el format diferia de l'habitual llençol, el format immens el doble dels diaris actuals aproximadament i del format quart, per anar al format semblant a l'estàndard de la premsa de postguerra.

En efecte, ens sobraven periodistes. I un dilema que es va presentar al partit acabat d'unificar era si calia mobilitzar-nos tots en la premsa pròpia o bé deixar-los als diaris conservats i renovats. No per tenir-hi censors o espies, que no haurien servit de gaire, però sí per procurar l'entesa amb les altres formacions. Vam adoptar la segona solució. I vaig reincorporar-me poc després al meu lloc de secretari de *La Publicitat*.

Sobre la incautació d'*El Matí*, un dels periodistes que hi treballaren després, l'escriptor Vicenç Riera i Llorca, ens glossa¹⁰ l'ocupació:

En esclatar la guerra vaig rebre un avís perquè anés a la impremta d'*El Matí*, la qual, junt amb el diari, havia estat confiscada per un partit que de fet encara no existia però que quedaria constituït l'endemà, i que em fes càrrec de la redacció i de la compaginació del nou periòdic que duria la capçalera de *Treball* [...]. Vaig trobar una impremta petita però ben equipada. Entre els que vaig trobar ja redactant hi havia Armand Quintana, redactor d'esports de *La Rambla* com abans ho havia estat de *L'Opinió*. Aquest Quintana no era de cap partit però acabada la guerra era un comunista tan ortodox o tan dòcil, que el van evacuar a l'URSS. Aleshores jo era redactor de *La Rambla*, on tenia al meu càrrec la informació dels conflictes socials i la de comarques.

Em vaig posar a la feina —conscient que aquesta era provisional, perquè jo no podia pensar a deixar el meu lloc a *La Rambla*— i em vaig sentir ben acollit pels obrers de la impremta, que no feren cap objecció per obeir ordres d'uns intrusos. No vaig saber mai com s'havia fet la confiscació, ni per part dels qui m'havien enviat allí ni per part dels obrers, que, per diverses observacions, vaig comprendre que no hi havia dubte que eren gent triada, addicta a la direcció catòlica d'*El Matí*. No vaig saber tampoc qui havia organitzat el servei d'agències, però aquest servei funcionava, com l'havia vist funcionar a *L'Opinió* i a *La Rambla*. Les notícies, com per als altres diaris, ens arribaven en un castellà deficient i els redactors les havien de reescriure, no sols traduir-les, perquè les notes de les agències consistien en una enumeració esgarriada i matusera dels fets.

A la impremta d'*El Matí* hi havia una guàrdia de sis o set xicotets armats a les ordres d'un tal Cortezón que suposo que tenia la missió de garantir que la propietat¹¹ de la impremta no fos disputada per cap altra organització. Però vaig comprovar que Cortezón i la seva gent tenien competències més àmplies: a quarts de nou, dos dels nois de la guàrdia —sense abandonar el fusell, que duïen penjat al muscle— van posar damunt la taula de la redacció on treballàvem, i sense que ningú hagués demanat res, un plat amb dos ous ferrats i un altre amb un tall de filet i patates fregides per a cada un dels que érem allí; tot calent, em van dir.

Els redactors van fer una pausa a la feina. Com que la impremta era a pocs minuts de casa, on la muller m'esperava per sopar, no vaig participar en l'àpat. En tornar, una estona després, els companys havien reprès la feina.

¹⁰ RIERA I LLORCA, V. «Un primer número improvisat», *Capçalera 4* (juliol-agost de 1989).

¹¹ Subratllat a l'original.

Sempre he recordat amb curiositat que en aquells dies de desordre, quan tot anava en doina, la qüestió del menjar funcionava d'una manera satisfactòria. [...] A la impremta d'*El Matí* vaig fer la compaginació del diari amb les normes amb què havia fet la de L'Opinió i també en absència de Lluís Aymamí Baudina, de *La Rambla*, a la recerca d'harmonia i equilibri en la combinació de títols i gravats. La feina em fou fàcil; els obrers de la casa eren bons, coneixien bé el seu ofici. No em va estranyar, perquè *El Matí* era, en la seva modèstia, un diari pulcre, molt ben fet. L'endemà es va presentar a la impremta Pere Ardiaca: s'havia constituït el partit i l'havien nomenat director del diari. Vaig deixar la feina a mans seves. Amb la capçalera de *Treball* es va fer un dels diaris de més circulació a Catalunya, durant la guerra. Mai no m'he explicat per què es va procedir a la confiscació d'*El Matí* que era l'òrgan d'un partit que feia la guerra amb la República.

Treball. Diari dels treballadors de la Ciutat i del Camp apareix i amb el lema *Treballadors de tots els països: uniu-vos* surt el 21 de juliol de 1936, amb uns titulars que ocupen més de la meitat de la superfície de la primera pàgina. El llarguíssim titular deia:

Els militars feixistes s'aixequen contra la República. Les masses treballadores, en una rèplica heroica i contundent, aixafen la reacció. Gairebé arreu del territori de la República, la sublevació ha estat vençuda. Davant aquestes gravíssimes circumstàncies és acordat, pels Comitès respectius, la fusió dels quatre partits obrers que componen el Comitè d'Enllaç. Així mateix, les organitzacions sindicals de base marxista prenen la decisió de fusionar-se en un sol organisme. Aquest diari serà l'òrgan i el portantveu d'aquest moviment.

L'editorial titulat *El diari del proletariat* acaba la breu descripció dels objectius amb una crida a les incautacions:

Treball, que saluda admirat els nostres morts, expressa tota la seva solidaritat a les mares, esposes i fills dels caiguts i es fa un deure i un compromís d'honor que no seran abandonats en llur dolor. Insistirem i batallarem —si el cas arriba— perquè els familiars dels herois dels dies 19 i 20 no siguin abandonats.

Les fortunes dels traïdors a la República i a la classe treballadora que els pagava han d'ajudar a alleujar la situació en què quedaran tantes llars obreres.

Treball, avui es fa aquest deure i aquest honor.
Treballadors, ajudeu-nos.

Dels altres diaris apropiats destaca el procés de *La Veu*, del qual disposem dels testimonis que ha recollit Joan Sariol Badía¹², antic redactor del diari de la

¹² SARIOL BADIA, J. (1977). *Petita història de la Guerra Civil. Vint-i-tres testimonis informen*. Barcelona: Dopesa.

Lliga i, molt especialment, del treball sintètic de Jordi Sabater¹³, que estudia el procés des de la perspectiva de la CNT que se n'apoderà i que expliquem en una altra banda¹⁴.

ABAST DEL PROCÉS

Pràcticament tota la premsa feta a Catalunya¹⁵ patirà el procés d'una forma o altra, unes capçaleres desapareixeran, altres continuaran variant la propietat i el contingut. Només uns pocs diaris, naturalment republicans, essencialment els d'ERC, no seran afectats. El procés, tant a Barcelona com a comarques, altera la propietat de les empreses periodístiques i les afecta en els aspectes següents:

a) **Influència i control del procés comunicatiu general.** La creació d'organismes nous com el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya i la preeminència del control dels partits i centrals sindicats a través de nous organismes professionals com el Sindicat de Dibuixants, comitès de treballadors a les empreses editores, etc., mostra els canvis generals en pràcticament tota la informació que s'anirà produint a mesura que es consolidi la victòria del carrer. La informació serà emesa i distribuïda en publicacions sota la direcció del nou ordre social basat en la preeminència, el juliol del 1936, del món obrer i popular. El procés comunicatiu afectat, basat en el control, serà global de la redacció a la impressió passant per l'administració, etc. Fins i tot, en la distribució, almenys a Alacant, on s'ha estudiat¹⁶ molt bé la premsa durant el període bèl·lic, i es coneix com es creà una central distribuïdora única que centralitza el procés amb l'òbvia possibilitat de control obrer dels continguts a l'igual com telèfons, telègrafs, etc. A la governamental censura de guerra, s'hi afegirà la censura roja obrera.

b) **Amplitud de la premsa afectada i gran abast geogràfic del fenomen.** La major part de la premsa diària informativa de Catalunya patirà incau-

¹³ SABATER, J. (1986). *Anarquisme i catalanisme. La CNT i el fet nacional català durant la Guerra Civil*. Barcelona: Edicions 62.

¹⁴ FIGUERES, J. M. *La Veu de Catalunya. (1899-1937)*, encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona, en curs d'edició.

¹⁵ El procés és general a tot l'Estat. Hem vist amb un cert detall els pocs estudis fets. COMPANYY I MATES, A. «Aproximació a la premsa diària menorquina durant la Guerra Civil (1936-1939)», *Estudis Balearics* 51 (Palma, febrer-maig de 1995), p. 51-61; TOMÁS VILLARROYA, J. «La premsa de València durante la Guerra Civil (1936-1939)», *Saitabi* XXII (València, 1972) p. 87-12 i GUZMÁN, E. DE. «Periódicos y periodistas del Madrid en guerra», *Tiempo de Historia*, (Madrid, juny de 1979), p. 11-21, els quals ofereixen la relació dels periòdics apropiats en les respectives localitats.

¹⁶ MORENO SÁEZ, F. (1994) (ed.). *La premsa en la provincia de Alicante durante la Guerra Civil (1936-1939)*. Alacant: Instituto de Cultura Juan GilAlbert, Alacant. Curiosament la premsa de guerra no ha estat estudiada tot i els esforços de revistes com *Annals del Periodisme Català*, que hi dedicà el número 10 del gener-març de 1987 amb records de testimonis de periodistes que malauradament no es fixen a fons en seva vivència personal. Intenten explicar tot el procés, feina complexa, i el resultat és la successió d'errors encadenats com dir que la CNT expropia *La Veu de Catalunya* «la qual li va canviar el nom i es va quedar en Catalunya un cop li van treure la «veu»» (p. 14). A part, en el mateix número destaquen els comentaris de BARULL, J. «Premsa i història, Lleida, 1936-1939» (p. 32-37) i ARAGÓ, N.-J. «Guerra Civil i premsa de Girona: història d'una destrucció», (p. 22-31), que fan un estat específic de la qüestió ben interessant.

tacions i serà així fins a la fi de la guerra, en la qual es produirà, en tots els periòdics menys en els privats de propietaris franquistes, una nova incautació que silenciarà tota la premsa d'esquerreres i republicana en la seva propietat i, en continguts, amb la Llei de guerra del 1938. Un exemple n'és el diari privat gironí de la prestigiosa família Rahola, *L'Autonomista*, que és pendent encara avui de devolució. A les ciutats on no hi ha diaris seran els setmanaris les publicacions objecte d'incautació. En definitiva, totes les ciutats on només hi hagi impremtes seran afectades fins arribar a l'extrem que a Reus el diari republicà *Les Circumstàncies* el juliol i agost de 1936 no pot aparèixer en no disposar d'impremta. La comunicació serà la pedra de toc per mostrar la ciutat nova, el país que ha canviat de mans. En definitiva, el nou ordre revolucionari es mostra a la premsa. Els cartells seran la nota de color amb la presència constant al mur i els diaris i revistes seran la plataforma que mostrarà els missatges de propaganda, de formació, amb el control informatiu de fons.

c) **Continguts temàtics, gràfics i lingüístics novedosos.** Hom mostrarà els diaris i setmanaris nous amb un lèxic revolucionari, amb una iconografia específica igualment d'agitació i sensibilització que reflectirà els canvis en el camp de la premsa. La preeminència de la llengua catalana, en tots els diaris d'incautació, serà una altra característica general amb l'excepció dels periòdics anarquistes i marxistes heterodoxos, de la CNT-FAI i el POUM, que després d'unes vacil·lacions es decantaran decididament pel castellà amb la reserva d'un sol títol, precisament *La Veu*. La premsa no haurà de persuadir ni convèncer argumentalment, senzillament només fer agitació i propaganda tot mostrant la força del nou ordre. Sobre aquest aspecte disposem d'una bona aportació¹⁷ en referència a la transformació dels continguts.

d) **Premsa com a instrument d'influència.** L'acció de compra del periòdic implica una vinculació d'adhesió i una aportació financera. Quan aquestes dues accions són anul·lades no podem prendre en consideració, per tant, factors numèrics de tiratge. La resposta del públic com a signe d'adhesió és forçada. Ho sabem pels subscriptors anteriors al 18 de juliol als quals no se'ls permet la renúncia; es considera una maniobra de caràcter contrarevolucionari. El tiratge tampoc no és una dada eloqüent de la difusió social: molts diaris són enviats a les columnes del front, cada grup polític ho fa amb les seves forces armades, i també a tots els locals de delegacions, etc., d'arreu del país.

e) **Canvis en la propietat.** Les excepcions al procés general d'incautacions són irrellevants, i afecten només publicacions dels partits amb capçaleres pròpies antigues com ERC i Acció Catalana (AC) o noves com Estat Català (EC) o Izquierda Republicana (IR). Només es respecta la premsa republicana que, d'altra banda, és minoritària, un 10% del total de títols: 4 diaris sobre 24 a comarques i mitja dotzena sobre la seixantena de Barcelona. Els motius de les in-

¹⁷ GÓMEZ MOMPART, J. L., i MARÍN, E. «Les transformacions de la premsa catalana de la República a la guerra», dins *Comunicación, cultura y política durante la II República y la Guerra Civil*. Bilbao: Universidad del País Vasco (1990), II, p. 197-219.

cautacions són variables formalment però pensem que només hi havia un objectiu: silenciar la premsa que encarnava el rival de classe i fer sentir la pròpia. Els diaris conservadors no apareixen, els seus redactors s'han amagat o han fugit, s'aspirava a disposar d'unes capçaleres pròpies. Quan no es trobin suficients diaris de dreta per ocupar s'anirà als periòdics republicans: a València hi ha l'incautació d'un diari d'IR per la CNT.

Un exemple: El Matí, el diari afí a UDC. Podem preguntar-nos: és requisat pel seu catolicisme i sentit d'ordre o per disposar ràpidament de la infraestructura d'un periòdic en marxa? Granier-Barrera ens respon que s'ocupà per les instal·lacions. Per tant, podem concloure que els diaris de dretes callen, les seves maquinàries serveixen per fer els diaris d'esquerra. Certament, les incautacions són un fenomen complex en el qual hi juguen dos grans objectius: disposar d'una plataforma comunicativa i silenciar una veu hostil, enemiga o indiferent a les reivindicacions republicanes. A Barcelona són respectades ben poques capçaleres, només les republicanes d'esquerres com La Humanitat, La Rambla i Última Hora (ERC), La Publicitat (AC) i El Diluvio... Es produí un canvi global de propietat i contingut en la premsa en un procés sobtat, de la nit al dia i ben poc conegut¹⁸. El podem veure clarament en les incautacions de diaris de Barcelona el 1936:

Apropiació per evitar el control obrer. GC: Generalitat de Catalunya; CO: Comitè Obrer; PFI: Partit Federal Ibèric; POUM: Partit Obrer d'Unificació Marxista; PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya; UGT: Unió General de Treballadors.

CAPÇALERA ORIGINAL	CAPÇALERA NOVA	ENTITAT
El Correo Catalán	Avant/ELa Batalla	POUM
El Matí	Treball	PSUC
La Veu de Catalunya	La Veu de Catalunya	GC/CO/ECNT
L'Instant	Catalunya/ECNT	CO [CNT]
Diario de Barcelona	Diari de Barcelona	EC/ECO
La Noche	La Noche	CNT-FAI
Diario de la Marina	Diario de la Marina	CNT
La Vanguardia	La Vanguardia	GC/ECO
Las Noticias	Las Noticias	CO/UGT
El Noticiero Universal	El Noticiero Universal	CO
El Día Gráfico	El Día Gráfico	IR
El Mundo Deportivo	El Mundo Deportivo	CO
Diario del Comercio	Diario del Comercio	PFI
Diario Mercantil	Diario Mercantil	PFI-1937
La Rambla	La Rambla	JSUC

¹⁸ La bibliografia sobre la premsa a la Guerra Civil a Catalunya és molt escassa i l'anem oferint com el número citat d'Annals del Periodisme Català: Premsa i Guerra civil (gener-març de 1987) amb «La premsa prohibida pel franquisme», de Josep M. CADENA (p. 18-21) i «Dos anys i mig de patiment», de Josep M. LLADÓ (p. 12-17). Alguna referència general a SALAUN, S. «La presse républicaine pendant la guerre d'Espagne», a *Typologie de la presse hispanique*. Rennes: Presse Universitaires de Rennes (1986), i «Prensa republicana en la Guerra Civil. Reseña bibliográfica», a Estudios de Historia Social, 24-

A Barcelona hi ha l'incautació de 15 capçaleres entre el 1936 i el 1937. Totes són de periòdics privats, siguin d'un propietari individual o d'una societat. Hi ha dos diaris de la Lliga i els dos són espoliats. També seran col·lectivitzats diaris sense to ideològic. Hi ha fins i tot el cas límit d'un diari esportiu d'empresa, *El Mundo Deportivo*, que serà col·lectivitzat més com a empresa que no com a diari.

Tanmateix, tindrem dades desiguals del procés; així coneixerem aspectes de *La Vanguardia*¹⁹ mentre en d'altres diaris tot i existir llibres monogràfics i una nodrida bibliografia ho ignorem atenent que cap estudiós no ho cita²⁰. El PSUC s'apropiarà el 1937 d'un periòdic, *La Rambla*, per mort del propietari, el diputat d'ERC E. Sunyol. Les capçaleres requisades s'editaran majoritàriament, amb l'excepció anarquista, en la mateixa llengua que es feia el periòdic abans de l'incautació, tant a comarques com a Barcelona. A comarques els diaris mantindran el ritme creixent de catalanització en una proporció molt més alta en català, en la pràctica totalitat, que no a la capital.

DUALITAT CATALÀ-CASTELLÀ

No hi ha canvis lingüístics significatius. Només a la capital de Catalunya el *Diario de Barcelona*, a cura del partit nacionalista Estat Català i *Avant* de l'an-

25, p. 475-543 (1983); TRESSERRAS, J.M. «La prensa republicana. La prensa en Cataluña», dins el monogràfic d'*Historia 16* dedicat a la cultura en la sèrie de la Guerra Civil (núm. 17 de 1987) o a TUÑÓN DE LARA, «La prensa», a *La Guerra Civil española 50 años después*. Barcelona: Labor (1985). També la notable bibliografia de JONES, D. «Comunicación y cultura en la II República: nuevas aportaciones bibliográficas», *Anàlisi* 13 (1990). Molt suggerent és el record de SÁNCHEZ I PASTOR, C. «Vida i mort dels periòdics de front», *Revista de Catalunya* 9 (1987). En l'àmbit comarcal, PLA PLANAS, J. «Una aproximació al periodisme altempordanès durant el període de la Guerra Civil», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* (1990) i CORNELLA, P. «La premsa gironina en el context de la Guerra Civil», a *Revista de Girona* 116, (1986), tot i que hi ha moltes dades en memòries, estudis de conjunt sobre la guerra en una ciutat concreta i censos locals. Important i notable és, finalment, l'aportació de to censal de NÚÑEZ DÍAZ-BALART, M. (1992). *La prensa de guerra en la zona republicana durante la Guerra Civil española, 1936-1939*. Madrid: Ediciones de la Torre. També als censos de Mataró (per F. COSTA), Girona (L. COSTA), Vilanova i la Geltrú (S. MORAL), Granollers (J. SUBIRÀ), etc., hi ha moltes dades sobre processos específics de títols concrets. Sobre Catalunya, CULLA, J.B., i DUARTE, A. (1990). *La prensa republicana*. Barcelona: Col·legi de Periodistes, i CENTELLES, E. i CAMPILLO, M. (1979). *La premsa a Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: La Gaya Ciència.

¹⁹ VOLTES BOU, P. «La Vanguardia durante la Guerra Civil española», *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña XI* (juliol de 1974), p. 4152.

²⁰ El *Noticiero Universal*, com altres i que prenem com exemple, és exponent de la manca de dades malgrat l'extensa bibliografia de què disposa: MUNTANER, J. (1988). El «Ciero» que no va arribar al segle. Barcelona: Col·legi de Periodistes; TORRENT, J. i TÀSIS, R. «Un diari de vespre», dins *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Bruguera (1955), I, p. 155-156; VIVANCOS, G. «Auge y caída del «Ciero»», *Annals del Periodisme Català*, 11 (1987); SOLSONA, B.: «El Noticiero Universal», dins *Evocaciones políticas y periodísticas*. Barcelona: Pòrtic (1983), p. 134-137 i, sense ànims d'exhaustivitat, atès que només esmentem la bibliografia que parla del diari d'abans del 1939, les fitxes amb el títol «El Noticiero Universal» a CAMPILLO, M. i CENTELLES, E. (1979). *La premsa a Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Història Contemporània, p. 168 i a 200 anys de premsa diària a Catalunya 1792-1992. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya (1995), p. 239-240.

tic El Correo Catalán, passaran del castellà al català. Un nou diari en català serà Catalunya. Els tres diaris passaran a fer-se abans d'un any en castellà. El partit nacionalista haurà de marxar dels locals de l'històric diari del Brusi i editarà el Diari de Catalunya mentre els obrers marxistes heterodoxos i anarquistes transformaran els seus diaris en La Batalla i CNT respectivament.

Tanmateix, a Barcelona apareixen el 1936 28 diaris dels quals 20 ho faran en castellà i d'aquests dos, La Vanguardia i El Diluvio, tindran la meitat del tiratge. Només 8 capçaleres apareixeran en català. Després del 18 de juliol les xifres es modifiquen amb els 3 títols que passen del castellà al català, altres diaris desapareixeran (La Jornada, La Aurora...) i el total serà d'11 diaris en català per 19 en castellà. El 1938 la situació restarà en creixement idiomàtic per al català: de 21 diaris existents 7 ho seran en català per 14 en castellà. Els 28 diaris de Barcelona del 17 de juliol de 1936 s'han reduït a 21 el 1938. Acabada la guerra, el 1940 seran només 5: 2 de franquistes: La Prensa i Solidaridad Nacional i 3 de privats: La Vanguardia, El Correo Catalán i Diario de Barcelona. Els 5 en castellà.

La transformació, a Barcelona, de dos diaris obrers, del català al castellà, ha fet creure, erròniament, que aquest procés de conversió és general a tot el país quan precisament és a l'inrevés. I hem volgut tancar la discussió cercant tots els diaris que es van fer a comarques i en quina llengua van ser. El resultat és prou clar. El total de diaris que apareixen a comarques després del 18 de juliol de 1936 és de 31 dels quals 23 són en català. La titularitat de tots aquests periòdics, tret dels d'ERC i un parell de republicans independents, és de partits obrers, sindicats, fronts, comitès...

Dels 66 diaris que apareixen durant la Guerra Civil a Catalunya només 4 canvien del català al castellà: els 3 citats de Barcelona i Combat de Terrassa que passarà a ser Adelante. Ben clara és la visió de la llengua dels diaris de comarca. Si mirem la titularitat dels 8 diaris que es fan a comarques en castellà la relació és clara: 5 són de la CNT. En altres paraules: dels 6 diaris de la CNT a comarques 4 són en castellà, 1 bilingüe i un en català. Els 7 diaris que tindrà la CNT a Barcelona seran també majoritàriament en castellà, tancades La Veu de Catalunya i Catalunya (ex L'Instant). Tots els comitès obrers han triat majoritàriament i espontàniament la llengua parlada majoritària a Catalunya. A Girona els tallers d'El Norte, el Diario de Villanueva, La Cruz de Tarragona...; tots aquests diaris en canviar la propietat seran fets en català.

S'ha volgut fer creure en una exclusiva presència de la llengua castellana en la classe obrera. Com si no hi hagués obrers catalans. En realitat en el procés de castellanització hi van jugar molts factors. Esmentem-ne només un: la societat valenciana serà més castellanitzada amb l'arribada de funcionaris i intel·lectuals fugint el 1938 del setge de Madrid i, posteriorment, li tocarà el torn a Barcelona. A Barcelona hom editarà una dotzena de diaris informatius i oficials en castellà.

No hi ha exclusivament un procés de castellanització de la premsa obrera. El fenomen és, tanmateix, repetim-ho, el contrari: la classe obrera catalanitza la

premsa! Almenys en la premsa diària que hem estudiat i no ho podem afirmar per a la premsa setmanal ni per a l'especialitzada en no haver-la estudiada tot i que detectem la mateixa tendència. I en els setmanaris segurament igualment ho trobaríem. A Manresa Trabajo, el veterà setmanari anarquista que aspira a convertir-se en diari, sempre parla d'aquest títol, en castellà. La CNT ni es planteja el canvi idiomàtic. Només cal veure les llistes de títols apareguts per adonar-se de la relació claríssima entre filiació política de l'editor i ús de la llengua en l'evolució del 1936 fins al 1938.

Tanmateix, la premsa en llengua catalana té el 1936 prestigi i utilitat; com s'explica sinó que la CNT editi i mantingui, uns mesos del 1937, el diari obrer en català Catalunya²¹, a més de Solidaridad Obrera? O que mantingui La Veu de Catalunya en català. Quan falti el paper, taló d'Aquil·les de la premsa en guerra, la CNT es treurà la careta i tancarà La Veu i convertirà Catalunya en CNT. Concloent, com és que gairebé tots els comitès locals que editen un diari, fan el nou periòdic en català i, fins i tot, en canvien la llengua, optant pel català?

Com explicaríem els nombrosos butlletins de les empreses col·lectivitzades, que es fan en català²². S'han volgut veure els grans butlletins com Acero o Martillo com a exemple mentre hi ha una notable quantitat de premsa obrera en català. Quan la CNT a València rebutja els comunicats obrers que li trameten per a publicar en els seus periòdics correligionaris per estar escrits en valencià és conseqüent amb una prioritització lingüística que no gosa fer a Catalunya per la força i prestigi de la llengua catalana però tria el model a seguir en els diaris nous que edita.

Hem de creure que els públics, òbviament, eren diferents, i que per tant de ser certa la hipòtesi de la lectura dels obrers catalans en castellà resultaria incomprendible el fet que apareguin una vintena de diaris, nous de trinca en contingut que no tots de capçalera, a Mataró, Lleida, Tarragona, Manresa, Terrassa, Sabadell, Vilanova i la Geltrú, Reus, Tortosa, Girona i Igualada i triïn voluntàriament el català amb l'excepció de la CNT. A no ser que es digui que els lectors eren capes mitjanes i petita burgesia. El POUM optarà pel castellà a Barcelona i només tindrà en castellà Adelante de Lleida, mentre disposarà en català de L'Espurna a Girona, Front a Terrassa i El Pla de Bages a Manresa i molts setmanaris també a Olot, Figueres, etc., en català.

---

²¹ SABATER: «Catalunya», dins Anarquisme i catalanisme, p. 65 i s. i TAVERA, S. (1992). «Solidaridad Obrera». El fer-se i desfer-se d'un diari anarcosindicalista (1915-1919). Barcelona: Col·legi de Periodistes, p. 94 i s.

²² Foc Nou. Portanveu dels obrers manuals i intel·lectuals de la indústria incautada Empresa Dubler; Alliberament. Òrgan de la Federació Obrera de Sindicats de la Indústria Gastronòmica; Butlletí de la Cooperativa Obrera de Producció Indústria Linera; Ressorgiment. Portantveu dels Treballadors de la [sic] Empresa Socialitzada Casa Vilardell...

INCAUTACIONS A COMARQUES

Serà una iniciativa general a Catalunya i fixem-nos que només en el cas de les incautacions que són fetes d'unes instal·lacions apareix un nou diari. Tanmateix, la manca de dades és notable i per aquesta raó hem hagut d'anar a consultar la bibliografia local on consten les dades de la premsa de cada ciutat.

No considerem com incautació de premsa l'efectuada de locals diversos a partir dels quals s'editaran setmanaris. Només esmentem aquestes instal·lacions quan s'hi edita un diari. Per abastar l'amplitud dels setmanaris veuríem que a totes les ciutats on hi ha impremta i siguin també nuclis de comarca o de zona, en una cinquantena hi ha col·lectivitzacions, confiscacions municipals, incautacions polítiques o sindicals. El procés de les incautacions al país és general a totes les ciutats de Catalunya, hi hagi o no diaris. Seran impremtes, setmanaris, etc. Podem afirmar que al costat del control del carrer el 1936 el control de la comunicació també canvia de mans.

A tot Catalunya els locals públics tenen un sotrac en la titularitat de la propietat. Per esmentar només un exemple. A Valls, segons l'interessant testimoniatge de F. Casas, que ocupava un càrrec destacat a l'Ajuntament, la CNT s'apoderà del Centre de Lectura, un casino benestant; el PSUC del Casino; el POUM del Club Velocipedista, entitat burgesa amb ric mobiliari; la FAI de l'Agrupació Social Tradicionalista; un col·legi religiós esdevé Casa del Poble... Els quatre setmanaris locals existents simbolitzen la situació de la premsa setmanal. Uns desapareixen com a exponent del món que s'enfonsa: l'ordre conservador, és el setmanari afí a la Lliga El Temps. Altres moren mentre el seu local és espoliat, és el cas dels tradicionalistes La Crònica de Valls i Joventut arran de l'ocupació per la FAI de les instal·lacions generals del centre, no les exclusives del setmanari. Un tercer apartat serà la continuïtat, així el setmanari Treball continua i passa al servei del PSUC. A Vilafranca del Penedès, la CNT s'apropia del Casino Unió Comercial; el Comitè de Milícies Antifeixistes, del Centre Agrícola; l'Ajuntament, dels edificis religiosos i algun de civil. A Vic, Olot, etc., a totes les ciutats que no esmentem pels diaris també hi ha canvis en el panorama comunicatiu.

El procés és general a tot Catalunya i els qui s'apropien de diaris, etc., no són només els partits radicals sinó les noves organitzacions, les entitats legals, com ajuntaments, etc., fins i tot la mateixa Generalitat, cas de La Vanguardia i La Veu de Catalunya, per intentar bastir una política comunicativa pròpia, bé per defensar de destruccions o bé per impedir la puixança de les milícies i dels comitès obrers.

La varietat en el procés general de les col·lectivitzacions és ben real. La trobem en les incautacions de premsa. Així quan el fet normal és que les dretes «s'esfumin», en expressió de l'època, el local que interessa simplement s'ocupa, obrint la porta i prou, sense papers ni autoritzacions. Així succeeix en els locals de propietaris de dretes i, segons els testimoniatsges de premsa que veurem més avall, esdevé en el camp periodístic. Hi ha, això no obstant, casos de col·laboració, sobretot en els negocis petits en els quals el propietari no és de

drete o de drete pura i no és de missa ni exponent de l'ordre tradicional burgès sinó un ciutadà corrent més sense adscripció ni militància coneguda. Què passa aleshores? Hi ha tota una casuística. En buit de poder, en canvi de moment jeràrquic, les incautacions són molt fàcils d'efectuar si qui té el poder les vol fer. Deixem que parli²³ el testimoni que hem citat anteriorment, de F. Casas-Mercadé, quan afirma:

... quan els obrers van reintegrar-se a la feina [van trobar] uns, que el propietari de la fàbrica, del taller o del negoci on treballaven s'havia amagat; almenys, no hi era; altres, que no s'havia mogut, sense però, que sabés com bellugar-se, sense que tingués esma d'empendre de continuar la vida normal. En una paraula; anava perdut, a la deriva. Aleshores, com si, tot d'una, haguessin fet la seva aparició, flotant, a mig aire, començarem a sentir parlar d'incautacions, i, singularment, de col·lectivitzacions. Hi ha qui afirma que l'incautació de les indústries i dels comerços per part dels treballadors fou espontània. Al meu parer no fou així. Hi hagué petita empresa, els obrers de la qual pujaren a l'Ajuntament (al Comitè) tot preguntant «què havien de fer». Les indicacions —les «ordres»— aviat es cursaren: «col·lectivitzeu, de moment, la fàbrica, el negoci. Penseu que ja són vostres. Feu-los rutllar. Quan sigui l'hora ja en parlarem en definitiva». Això és el que veiérem. En veritat, de «col·lectivitzacions» n'hi hagueren, pràcticament, de diversos tipus. Les més òbvies foren les de les indústries, el propietari de les quals havia fugit. N'hi hagué que foren, en realitat, una entesa entre el patró i els obrers. En d'altres, en fi, el propietari es considerà com un treballador més amb totes les seves conseqüències i derivacions.

En el cas de la premsa tenim un testimoniatge molt clar amb el *Diario de Avisos de Manresa*, on el propietari²⁴ es posa a disposició del nou ordre revolucionari. Fins el famós Decret de col·lectivitzacions del 24-XII-1936 que aspira a posar un xic d'ordre legal en l'espinesa qüestió dels canvis de propietat real, la situació és, sintetitzant fins a la caricatura, que l'incautació la fa qui té el poder de les armes o bé el control o hi aspira. La força dels fets serà difícil d'alterar.

²³ CASAS-MERCADÉ, F. (1982). Valls, la Guerra Civil. Quan no hi havia pau ni treva, 1936-1939. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, p. 103.

²⁴ «El *Diario de Avisos*, que durant la Dictadura de Primo de Rivera esdevingué portaveu de la Unió Patriòtica, el partit únic en aquells moments i que poc abans de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 s'havia decantat per l'ex-alcaldes de la Dictadura Josep Mortardit i García, reaparegué el 27 de juliol, tot elogiant els esdeveniments revolucionaris i la lluita contra el feixisme: sens dubte, havia sofert un canvi significatiu respecte de la seva línia tradicional. Malgrat això, el *Diario de Avisos* [...] duigué durant els mesos següents una existència cada vegada més lànguida. Per exemple, a començament de 1937 tenia un tiratge de només 300 exemplars, amb unes possibilitats de supervivència que disminuïen dia a dia. A la reunió de la Federació Comarcal de la CNT del 19 de gener de 1937, que estudiava la possibilitat d'editar un periòdic afí a aquesta central sindical, hom deia, en relació amb aquesta finalitat, que «una de las gestiones que más nos satisface es la entrevista efectuada con el director y patrono del diario local *Avisos*, el cual nos ofreció el periódico, junto con la imprenta, con la sola condición de respetar el personal empleado en ella, y con excepción de su cargo que de director pasaría a cajista». Tanmateix, aquest objectiu no s'acabà de concretar, i el *Diario de Avisos* desaparegué definitivament», a ALOY, J., FONTS, R. i GASOL, P. (1993). *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil (1936-1939)*. Manresa: Edicions Selectes, p. 114-115.

La política de la Generalitat és ben significativa. La darrera setmana de juliol, el portaveu oficial de la Generalitat, que passa precisament de ser Butlletí a Diari Oficial, on hem pogut constatar la manca de textos legals sobre les incautacions, tot i que manté la mateixa periodicitat, llegim el nomenament, sec i breu, de Joaquim Vila com a funcionari encarregat del control de les empreses periodístiques. Al costat de les incautacions de La Veu i La Vanguardia tenim constància de l'efectuada al Ciero. Zarraluqui, exredactor del diari, ho explica²⁵ sintèticament:

El periódico en apariencia no había variado. Seguía todo igual, incluso con el gerente y el director en sus cargos, asistidos como anteriormente por Manegat [...] Empero a poco que se profundizase en vida normal del diario se comprobaba el cambio operado. Al gerente le quedaba el nombre, la consideración de todos y un sueldo todavía decoroso, pero sus funciones habían pasado a ser ejercidas por un Comité Obrero de Control que integraban representantes de la redacción, de la administración y de los talleres. Al director le sucedía otro tanto. Los redactores seguían como en otra época llevándole las cuartillas, pero quien en realidad tenía que aprobarlas era el redactor político, Enrique Tubau, a quien Companys había designado como delegado gubernativo de la Generalidad. En cuanto a los redactores, casi todos espiritualmente al otro lado de la barricada, seguían su labor a sabiendas de que cuanto escribían no respondía a la verdad, reducida a las radios catalanas y a Unión Radio de Madrid toda la habitual y múltiple fuente informativa de un diario. La única excepción era la radio sevillana, de la que comenzaron a recoger las charlas de Queipo, para ser más tarde comentadas sin gracia alguna, sustituido el donaire irónico por la injuria.

La importància numèrica del procés fou notable. Vegem-ho gràficament en la variació de la propietat dels periòdics i impremtes requisades o col·lectivitzades:

	ANTICS PROPIETARIS			NOUS PROPIETARIS			
	LLIGA	CEDA	ALTR.	PSUC	POUM	CNT	CO
Barcelona	2	1	12	2	1	6	4
Comarques	7	2	7	4	7	4	12
Total	9	3	19	6	8	10	16

Hi ha manca de concordància numèrica per variació de capçaleres, canvis de títol, etc. Hi ha periòdics que apareixen a les impremtes requisades que treuran un periòdic nou i no equivalen a transformació de periòdic i a amplitud en el procés que no és només del 1936 sinó que hi afegim el 1937 (La Rambla). Hi ha

²⁵ ZARRALUQUI, J. «El Noticiero Universal» dins Cuatro redacciones y una guerra. La vida y la época de un periodista. Barcelona: s/e, (1968), p. 115, i p. 131-145.

pietat alterada o no i 14 de noves. L'abast de la catalanització d'aquests periòdics comarcals és notable.

Coneixem el cas documentat d'un càrrec de la Lliga, el del diputat Josep M. Casabò, que era el propietari legal de tres diaris; però tothom sabia que els tres diaris —Avui, Ara i Catalònia— eren de la Lliga. Casabò tanca Ara el 6 de juliol de 1936, i traspassa als redactors —catalanistes i conservadors, com Busquets Molas— Catalònia. La Pàtria, de Manresa, també plega en perdre les eleccions del febrer. La premsa dels radicals o lerrouixistes, d'ERC, Acció Catalana és respectada. La premsa diària, dels socialistes a ERC. A Girona es respecta L'Autonomista, a Manresa El Dia (ERC), a Reus Foment (ERC) i Les Circumstàncies (AC), etc. El PSUC no tenia premsa diària el 1936, lògicament; no estava fundat però els partits que el funden i que sí que existien el 1936 tampoc no tenien premsa diària. Serà amb les incautacions i la força política que assumirà el que li permetrà disposar de noves capçaleres.

El procés tindrà tanta força que arribarà a cobrar-se l'assegurança per la destrucció de les instal·lacions d'un diari a desgrat de les protestes —la llei no ha canviat— del legítim propietari que reclama, infructuosament, l'abonament²⁶. Tanmateix, a mesura que es treballin aquests aspectes en la perspectiva local, podem conèixer més dades i especialment de les incautacions tardanes. Per exemple L'Espurna de Girona, que apareix editat pel POUM el novembre del 1936, ho és en apropiar-se la impremta del carrer Ciutadans? Tanmateix, tots els diaris són diferents i al costat del diari obrer que segueix i és mort pel resultat advers de la guerra en altres hi ha problemes. A les memòries de l'impressor tarragoní Josep P. Virgili²⁷ se'ns comenta que la CNT-FAI²⁸ s'apropià del Diari de Tarragona (ex Diario de Tarragona) col·lectivitzat pels obrers i amb pèrdues elevades atenant que el públic afí, de dretes, naturalment no comprava el diari sota control obrer i les pèrdues eren constants. La central sindical anarquista s'apropia del diari l'1 d'abril del 1937, però tot i així el tancà el 12 d'abril del 1938 per les pèrdues. El 1938 seguien vius 20 diaris obrers dels 33 que havien aparegut. La premsa catalana es veu molt afectada. A Barcelona de 28 diaris, 13 seran requisats i dels 23 de comarques també 15; o sigui de 51 diaris, 28 seran requisats.

²⁶ Transcribim: «El Pla de Bages reaparegué gairebé dos mesos després de la Revolució del 19 de juliol, amb uns continguts ideològics i amb uns plantejaments administratius totalment diferents: el nou subtítol de «Diari Obrer» ja era ben explícit. [...] L'explicació d'aquest fet està en l'assalt i la destrucció de les instal·lacions del carrer d'Arbonés, immediatament després del fracàs de la insurrecció militar a Catalunya. Gràcies a una assegurança la nova propietat col·lectiva va poder finançar, si més no parcialment, les despeses de la reedició (l'empresa asseguradora acaba pagant la pòlissa en benefici de la col·lectivitat obrera perquè el representant d'aquesta Joan Lladó en defensà els interessos, davant l'intent de Josep Coll i Roca, propietari del diari, per tal de cobrar-la)». A ALOY, J. et al. *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil*, II, p. 115. És clar que el procés era fonamentat jurídicament per l'existència de les comunicacions del 22 de juliol que adreça l'alcaldia de Manresa al Diario de Avisos i a El Pla de Bages notificant que quedaven «confiscats temporalment» [sic].

²⁷ VIRGILI, J.P. (1980). *Tarragona i la seva premsa (1900-1980)*. Tarragona: Caixa d'Estalvis de Tarragona, I, p. 28.

²⁸ El mateix farà amb altres diaris com El Heraldo de Tortosa, també el 1937.

Cal pensar que apareixen nous títols: una trentena a comarques i només 4 a Barcelona (sovint mantenen la capçalera en aquesta ciutat). Han desaparegut també una vintena de capçaleres a Catalunya. Per tant, mig centenar de diaris, entre els que desapareixen i els requisats, vol dir que tota la premsa feta a Catalunya es troba afectada. Només la de propietat republicana anterior al 18 de juliol es manté mentre tota la premsa canvia la propietat en un episodi de gran abast en l'Europa moderna atès que tota la premsa canvia de propietat i magnitud, esdeveniment europeu sense precedents, sense cap invasió d'un país per un altre.

Acrònims:

AC	Acció Catalana
APC	Acció Popular Catalana
AR	Acción Republicana (València)
ASM	Agrupació Socialista de Maó
CA	Comitè Antifeixista
CDL	Comitè Defensa Local
CEDA	Confederación Española de Derechas Autónomas
CFP	Comitè Forces Populares
CLSP	Comitè Local de Salut Pública
CM	Comitè Milícies
CNT	Confederació Nacional del Treball
CO	Comitè Obrer
CRDF	Centre Republicà Democràtic Federal
CSP	Comitè Salut Pública
DRV	Derecha Regional Valenciana
EC	Estat Català
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
FA	Front Antifeixista
FAI	Federació Anarquista Ibèrica
FOM	Federació Obrera de Menorca
FP	Frente Popular, Front Popular
FCO	Front Català d'Ordre
GC	Generalitat de Catalunya
IR	Izquierda Republicana
LLAR	Lliga Autonomista Republicana
OPAP	Organització Popular Antifeixista de Palafrugell
PFI	Partit Federal Ibèric
PNV	Partido Nacionalista Vasco
PRE	Partit Republicà d'Esquerres
PSOE	Partido Socialista Obrero Español
POUM	Partit Obrer d'Unificació Marxista
PS	Partit Sindicalista
PSUC	Partit Socialista Unificat de Catalunya
RE	Renovación Española

SAG	Sindicat d'Arts Gràfiques (País Valencià)
UGT	Unió General de Treballadors
UR	Unió Republicana (Menorca)
URA	Unión Republicana Autonomista (València)
URN	Unión Republicana Nacional (València)

Abreviatures:

bil.: bilingüe	cast.: castellà
int.: integrista	social.: socialista
cat.: català	cons.: conservador
mon.: monàrquic	trad.: tradicionalista
catòl.: catòlic	indep.: independent
rep.: republicà	

Símbols:

/ Pausa i, després, continuïtat.

Æ Transformació, continuïtat.

[ ] Aproximació. De facto, no de iure: propietat, etc. -Lligam, unió.

Taula núm. 1. Relació de diaris de Barcelona el 1931 ²⁹

Existents el 1931:

Cat.	Cast.
La Publicitat	1922-1939
El Diluvio	1858-1939
La Veu de Catalunya	1899-1937
La Aurora	1918-1936
La Nau	1927-1933
La Prensa	1918-1932
El Matí	1929-1936
La Jornada	1920-1936
La Humanitat	1931-1939
La Noche	1924-1939
L'Opinió	1931-1934
La Razón	1928-1938
Full Of. del Dilluns ³⁰	1931-1939
Hoja del Lunes	1926-1939
La Ciutat	1931
Solidaridad Obrera	1916-1939
Diari del Migdia	1931

²⁹ No considerem els títols alternatius, és a dir, les capçaleres que substitueixen dins la vida d'un periòdic un període de suspensió. Per exemple: Mirador a La Publicitat, El Telégrafo a El Diluvio, La Ciutat a La Humanitat..., en canvi considerem els títols que apareixen posteriorment a la mort del títol com a noves capçaleres. Així pensem que Avant i La Batalla són dos diaris diferents tot i tenir el mateix editor i la mateixa impremta. Amb aquest criteri no tenim vacil·lacions com passa en censos que no permeten la tabulació matemàtica per la disparitat de criteris.

³⁰ Existeix a partir del 1931 la doble edició, en català i en castellà. Són, per tant, dos periòdics.

El Progreso	1906-1933	
El Día Gráfico	1913-1939	
Diario del Comercio	1890-1939	
El Mundo Deportivo	1929-Æ	
Democracia	1931	
Hoy	1931	
Las Noticias	1896-1939	
El Resumen	1917-1937	
El Correo Catalán	1876-1936	
La Vanguardia	1881-Æ	
El Noticiero Univ.	1888-1985	
Gaceta de Cataluña	1917-1931	
El Liberal	1901-1935	
Diario de Barcelona	1792-1937	
La Tribuna	1903-1931	
Diario Mercantil	1887-1937	
El Eco	1929-1936	
CAT.: 9 diaris	CAST.: 25 diaris	TOTAL: 34 diaris

Taula núm. 2. Relació de diaris de Barcelona el 17 de juliol de 1936

Última Hora	1935-1938
Diario de Barcelona	1792-1937
El Matí	1929-1936
El Popular ³¹	1935-1936
La Humanitat	1931-1939
Renovación ³²	1933-1939
L'Instant	1935-1936
El Día Gráfico	1913-1939
La Rambla	1936-1939
Diario Mercantil	1887-1937
Full Of. del Dilluns	1931-1939
Hoja del Lunes	1926-1939
La Publicitat	1922-1939
El Diluvio	1858-1939
La Veu de Catalunya	1899-1937
La Aurora 1918-1936	
La Jornada	1920-1936
La Noche	1924-1939
Solidaridad Obrera ³³	1916-1939

³¹ El Popular és l'antic El Liberal.

³² El Progreso és l'antic Renovación.

³³ El periòdic manté una alternança entre setmanari i diari. TAVERA, V. Solidaridad Obrera, el fer i... i P.G.[abriel] i J.B.C.[ulla]: Solidaridad Obrera, GEC, XXI, 327; 200 anys de premsa. Barcelona: Caixa de Catalunya, (1995), p. 348.

Diario del Comercio	1890-1939	
El Mundo Deportivo	1929-Æ	
Las Noticias	1896-1939	
El Correo Catalán	1876-1936	
La Vanguardia	1881-Æ	
El Noticiero Univ.	1888-1985	
La Razón	1928-1938	
Diario de la Marina	1932-1937	
El Eco ³⁴	1929-1936	
CAT.: 8 diaris	CAST.: 20 diaris	TOTAL: 28 diaris

Taula núm. 3. Diaris en incautació o col·lectivitzats a Barcelona el 1936 i 1937

El Correo Catalán	AvantÆLa Batalla	POUM
El Matí	Treball	PSUC
La Veu de Catalunya	La Veu de Catalunya	GCÆCOÆCNT
L'Instant	CatalunyaÆCNT	CO [CNT]
Diario de Barcelona	Estat CatalàÆDiari de B.	EC
La Noche	La Noche	CNT-FAI
Diario de la Marina	Diario de la Marina	CNT
La Vanguardia	La Vanguardia	GCÆCO
Las Noticias	Las Noticias	COÆUGT
El Noticiero Universal	El Noticiero Univ.	CO
El Día Gráfico	El Día Gráfico	IR
El Mundo Deportivo	El Mundo Deportivo	CO
Diario del Comercio	Diario del Comercio	PFI
Diario Mercantil	Diario Mercantil	PFI
TOTAL: 14 diaris		
1937		
La Rambla	La Rambla	JSUC
Imp. c/ Àngels	Diari de Catalunya	EC
TOTAL: 15 diaris		

Taula núm. 4. Diaris de Barcelona el 1936 després del 18 de juliol

CAT.	CAST.
Última Hora	1935-1938
Las Noticias	1896-1939
La Humanitat	1931-1939
Renovación ³⁵	1933-1939
La Rambla	1936-1939
Diario Mercantil	1887-1937

³⁴ Desconeixem dades d'aquest periòdic.

³⁵ El Progreso és l'antic Renovación.

La Publicitat	1922-1939	
El Diluvio	1858-1939	
La Veu de Catalunya	1899-1937	
La Aurora	1918-1936	
Diari de Catalunya	1937-1939	
La Jornada	1920-1936	
Treball	1936-1939	
La Noche	1924-1939	
Full Of. del Dilluns	1931-1939	
Hoja del Lunes	1926-1939	
L'Instant	1935-1936	
Solidaridad Obrera	1916-1939	
El Día Gráfico	1913-1939	
Diario del Comercio	1890-1939	
El Mundo Deportivo	1929-Æ	
Diario de la Marina	1932-1937	
El Correo Catalán	1876-1936	
La Vanguardia	1881-Æ	
El Noticiero Universal	1888-1985	
La Razón	1928-1938	
Mañana	1937-1939	
Tierra y Libertad	1936	
diaris que es transformen:		
Avant ³⁶	1936	
La Batalla ³⁷	1936-1937	
Catalunya ³⁸	1937-1938	
CNT ³⁹	1938-1939	
DdB-[Estat Català]	1936-1937	
D. de Barcelona [CO]	1937	
TOTAL: 12 diaris	19 (+3) diaris	31 (+3) diaris

Taula núm. 5. Diaris de Barcelona el 1938

CAT.:

La Publicitat	1922-1939	AC
Treball	1936-1939	PSUC
Diari de Catalunya	1937-1939	EC
Full Of. del Dilluns	1931-1939	indep.
La Rambla	1936-1939	PSUC
Última Hora	1935-1938	ERC
La Humanitat	1931-1939	ERC

³⁶ Avant serà transformat en La Batalla.³⁷ La Batalla serà la transformació d'Avant.³⁸ Catalunya serà transformat en CNT.³⁹ CNT serà la transformació de Catalunya.

CAST.:

La Razón	1928-1938	radical
Hoja del Lunes	1926-1939	indep.
Solidaridad Obrera	1916-1939	CNT
La Noche	1924-1939	CNT-FAI
Renovación	1906-1939	radical
El Día Gráfico	1913-1939	IR
Diario del Comercio	1890-1939	PFI
El Mundo Deportivo	1929-Æ	indep.
Las Noticias	1896-1939	UGT
El Diluvio	1858-1939	rep. indep.
La Vanguardia	1881-Æ	rep. social.
El Noticiero Universal	1888-1985	rep. social.
CNT	1938-1939	CNT
Mañana	1937-1939PS (A. Pestaña)	

Total en català: 7 diaris

Total en castellà: 14 diaris

Total de publicacions: 21 diaris

Taula núm. 6. Diaris de comarques durant la II República i la Guerra Civil

CAT.:	CAST.:
Sabadell	
Vertical	1937-1938
Superación	1937
Full Of. del CFP	1936-1937
La Ciutat	1932-1934
El Poble	1932-1934
Revista de Sabadell	1932-1935
Diari de Sabadell ⁴⁰	1910-1936
Terrassa	
El Dia	1918-1939
Adelante	1937
L'Acció	1933-1938
Vida Nueva	1936-1938
AvantÆFront	1936-1937
Crónica Social	1911-1936
Badalona	
Diari Of. del CA i de SP	1936-1937
Taula núm. 6 (continuació)	
CAT.:	CAST.:
Mataró	
Diari de Mataró	1895-1936

⁴⁰ Prendrà el nom de Diari de Sabadell i sa comarca (1919-1933).

Llibertat	1936-1939
Igualada	
Diari d'Igualada	1931-1936
Diari del PobleÆFOCMI	1936-1939
El Día de Igual.	1930-1931
Manresa	
El Pla de Bages	1904-1937
Diario de Avisos	1896-1938
Pàtria	1920-1935
La Patria	1935-1936
El Dia	1929-1938
Acció	1933
UGT	1937-1939
Gaseta Comarcal	1927-1931
Vilanova i la Geltrú	
But. del CDL	1936-1939
Diario de Vill.	1853-1936
Vic	
Diari de Vich	1930-1934
La Comarca de Vich	1919-1936
Tarragona	
Diari de Tarragona	1932-1938
Tarragona Fed.	1914-1931
Catalònia	1935-1936
La Tarde ⁴¹	1927-1930
La Veu de Tarragona	1931-1932
La Cruz	1901-1936
19 de Juliol	1938
La Voz de la P.	1930-1931
Front	
PopularÆLlibertat ⁴²	1936-1938
Reus	
Les Circumstàncies	1930-1936
Diari de Reus	1930-1939
Avui	1935-1936
Foment	1909-1936
La Voz de Reus	1930-1931
Tortosa	
Ara	1935-1936

⁴¹ Serà continuat per La Voz de la Província.

⁴² Entremig serà Front Antifeixista i Frente Antifacista en edició doble, en català i castellà. Considerem que aquests dos títols són un títol intern i no nous diaris i, per tant, no els comptabilitzem, mentre que Front Popular (FA) i Llibertat (ERC) els comptabilitzem com dos periòdics diferents atenent propietat, contingut, etc.

El Pueblo	1915-1937			
Lluita	1936-1938			
Heraldo de T.	1924-1937			
El Poble ⁴³	1937			
Ciudad y Campo	1937			
El Explotado ⁴⁴	1937?			
Correo de Tortosa	1922-1936			
Taula núm. 6 (continuació)				
CAT.:	CAST.:			
Lleida				
La Veu del Segre	1933-1934			
La Tribuna	1934-1936			
CombatÆAdelante	1936-1937			
El País	1879-1934			
Caliu	1931			
Diario de Lérida	1886-1931			
Rebel·lió ⁴⁵	1934			
Acracia	1936-1938			
La Ciutat	1931			
Adelante	1937			
UHP	1936-1938			
La Jornada	1930-1931			
El Correo	1931-1936			
Girona				
L'Autonomista	1898-1939			
El Norte	1910-1936			
CombatÆFront ⁴⁶	1936			
L'Espurna	1936-1937			
Diari de Girona	1889-1936			
Front	1936-1939			
Gerona CNT	1937			
Palafrugell				
Ara	1936			
CAT.: 53	BIL.: 2	CAST.: 22	TOTAL: 77	
Ciutats:	CAT.	CAST.	BIL.	TOTAL
Sabadell	6		1	7
Terrassa	4		3	7
Badalona	1			1

⁴³ Serà continuació d'El Pueblo.

⁴⁴ No el considerem en els càlculs i taules matemàtiques. No vist.

⁴⁵ Tot i que només apareix 2 dies (5 i 6 d'octubre de 1934), el citem.

⁴⁶ No se'n conserva cap exemplar. Disposem de dades com la ideologia i la propietat —pertanyia al PSUC-UGT— i la cronologia: va aparèixer el 21-VII-1936 fins, almenys, el 8-IX-1936. A la mateixa Coop. Gráfica del PSUC s'edità i s'imprimí Front.

Mataró	1	1	2	
Igualada	3	1	4	
Manresa	7	1	8	
Vilanova i la G.	1	1	2	
Vic	2		2	
Tarragona	6	4	10	
Reus	4	1	5	
Tortosa	3	4 (1?)		7
Lleida	7	51	13	
Girona	6	11	8	
Palafrugell	1		1	
TOTAL	52	23	2	77

Taula núm. 7. Diaris de comarques el 17 de juliol de 1936

CAT.:	CAST.:
Sabadell	
Diari de Sabadell	1910-1936
Terrassa	
L'Acció	1933-1938
Crónica Social	1911-1936
El Dia	1918-1939
Mataró	
Diari de Mataró	1895-1936
Igualada	
Diari d'Igualada ⁴⁷	1931-1936
Manresa	
El Pla de Bages	1904-1937
Diario de Avisos	1896-1938
El Dia	1929-1938
Vilanova i la Geltrú	
Diario de Villanueva	1853-1936
Vic	
La Comarca de Vich	1919-1936
Tarragona	
Diari de Tarragona	1932-1938
La Cruz	1901-1936
Reus	
Les Circumstàncies	1930-1936
Diari de Reus	1930-1939
Avui	1935-1936
Tortosa	
El Pueblo	1915-1937

⁴⁷ El darrer número del Diari d'Igualada és del 16 de juliol de 1936.

El Heraldo de T.	1924-1937	
El Correo de Tortosa Lleida	1922-1936	
La Tribuna	1934-1936	
El Correo (bil.)	1931-1936	
El Correo (bil.) Girona	1931-1936	
L'Autonomista	1920-1939	
El Norte	1910-1936	
Diari de Girona	1889-1936	
CAT.: 14	BIL.: 1	CAST.: 9 TOTAL: 24

Taula núm. 8. Diaris i impremtes de comarques en incautació o col·lectivitzats

Títol original	Títol nou	Nou propietari
Terrassa		
El Dia	El Dia	PSUC
Imp. Salvatella	Vida Nueva	CNT-AIT
Imp. c/ Algorda, 21 Sabadell	Front	POUM
Diari de Sabadell del Front Popular	Full Of. del Comitè CA	
Igualada		
Diari d'Igualada i Imp. Nicolau Poncell Badalona	Diari del Poble ⁴⁸	CA
Imp. Novell. Ind. col·lectivitzades	Diari Oficial	CA
Vilanova i la G.		
Diario de Villanueva Comitè de Defensa Local Mataró	But. del Com. de Defensa [CNT]	
Diari de Mataró Manresa	Llibertat	CLSP [CNT]
El Pla de Bages		
i Imp. Roca	El Pla de Bages. Diari Obrer	POUM
Diario de Avisos	Diario de Avisos	AjuntÆCA
Col·legi de monges c/ St. Francesc Tarragona	UGT	UGT
Catalònia		
Diari de Tarragona ⁵⁰	Front Popular ⁴⁹ Diari de Tarragona	FA CNT

⁴⁸ El Diari del Poble serà Full Of. del Consell Municipal del mateix consistori.

⁴⁹ Serà Llibertat, Front Antifeixista i Frente Antifacista.

⁵⁰ L'incautació és del 1937.

Tortosa		
Editorial Catòlica	Lluita	PSUC
Heraldo de Tortosa	Heraldo de Tortosa	CO
Heraldo de Tortosa ⁵¹	Ciudad y Campo	CNT
Reus ⁵²		
Diari de Reus	Diari de Reus	CA
Taula núm. 8 (continuació)		
Títol original	Títol nou	Nou propietari
Lleida		
La Tribuna	UHP	JSUC/UGT
Imp. Acadèmia Mariana	Combat	POUM
El Correo	Acràcia (?)	CNT-FAI
Girona		
El Norte de Girona	CombatÆFront	CAÆPSUC/UGT
Diari de Girona	L'Espurna ⁵³ (?)	POUM
Total d'incautacions:	23	
Diaris:	15	
Instal·lacions:	2	
Impremtes:	6	
Total de diaris nous apareguts, amb instal·lacions d'incautació:		
1936:	20	
1937:	2	
Total:	22	

Taula núm. 9. Diaris de comarques el 1936 després del 18 de juliol

Full Oficial	Sabadell	1936-1937	CAT.	CM
Superación	íd.	1937	CAST.	CNT-FAI
El Dia	Terrassa	1918-1939	CAT.	PSUC
L'Acció	íd.	1933-1938	CAT.	ERC
Vida Nueva	íd.	1936-1938	CAST.	CNT
Front	íd.	1936-1937	CAT.	POUM
Diari Of. del CA	Badalona	1936-1937	CAT.	CA
Llibertat	Mataró	1936-1939	CAT.	CLSP [CNT]
Diari del PobleÆFull				
Of. del Consell Mun.				
d'Igualada	Igualada	1936-1939	CAT.	AjuntÆCA

⁵¹ L'incautació també és del 1937. Anteriorment havia estat col·lectivitzat pels treballadors. Només la comptabilitzem una vegada tot i que el diari pateix dos processos de canvi de facto de la propietat i de la ideologia.

⁵² Com a les altres ciutats catalanes, —Vic...— hi ha col·lectivitzacions i incautacions de les impremtes. A Reus el fenomen és de tal magnitud que Les Circumstàncies no pot aparèixer, perquè no té impremta, fins al setembre, tot i que plegarà el desembre del mateix any 1936.

⁵³ No es conserva cap col·lecció del diari segons Lluís Costa, arxiver gironí i estudiós de la premsa de la seva ciutat en l'obra d'inventari sobre la premsa gironina.

El Pla de Bages	Manresa	1904-1937	CAT.	POUM
Diario de Avisos	íd.	1896-1938	CAST.	AjuntÆCO
El Dia	íd.	1929-1938	CAT.	ERC
But. del Com. de Def. Local	Vilanova i la G.	1936-1939	CAT.	CA [CNT]
Diari de Tarragona	Tarragona	1932-1938	CAT.	CNT
19 de Juliol	íd.	1938	CAT.	indep.
Front PopularÆLlibertat	íd.	1936-1938	CAT.	Front Ant.
Diari de Reus	Reus	1930-1939	CAT.	CA
Foment	íd.	1909-1936	CAT.	ERC
Taula núm. 9 (continuació)				
El Pueblo ⁵⁴	Tortosa	1915-1937	CAST.	PREÆERC
Lluita	íd.	1936-1938	CAT.	PSUC
Heraldo deT.ÆCiudad y Campo	íd.	1924-1937	CAST.	indep.ÆCNT
Acracia	Lleida	1936-1938	CAST.	CNT
Adelante	íd.	1937	CAST.	POUM
UHP	íd.	1936-1938	CAST.	Jov.SUC-UGT
CombatÆAdelante	íd.	1936-1937	CAT.	CAÆPSUC-UGT
L'Autonomista	Girona	1920-1939	CAT.	ERC
Combat	íd.	1936	CAT.	CA
L'Espurna	íd.	1936-1937	CAT.	POUM
Front	íd.	1936-1939	CAT.	PSUC-UGT
Gerona CNT	íd.	1937	CAST.	CNT
Ara	Palafrugell	1936	CAT.	OPAP
CAT.: 23	CAST.: 9	TOTAL: 31		

Taula núm. 10. Diaris de comarques el 1938⁵⁵

Vertical	Sabadell	1937-1938	CAT.	UGT
El Dia	Terrassa	1918-1939	CAT.	PSUC
L'Acció	íd.	1933-1938	CAT.	ERC
Vida Nueva	íd.	1936-1938	CAT.	CNT
Llibertat	Mataró	1936-1939	CAT.	CSP [CNT]
FOCMI	Igualada	1936-1939	CAT.	Ajunt.
Diario de Avisos	Manresa	1896-1938	CAST.	CO
El Dia	íd.	1929-1938	CAT.	ERC
UGT	íd.	1937-1939	CAT.	UGT
But. del Com. de Def. Local	Vilanova i la G.	1936-1939	CAT.	CA [CNT]
Diari de Tarragona	Tarragona	1932-1938	CAT.	CNT

⁵⁴ Continuació d'El Poble.⁵⁵ Hi ha dues publicacions que apareixen i moren el mateix 1937. Són Gerona CNT i Superación (Sabadell) les dues de la CNT i en castellà.

19 de Juliol	íd.	1938	CAT.	indep.
Front PopularÆLlibertat	íd.	1936-1938	CAT.	FA
Diari de Reus	Reus	1930-1939	CAT.	CA
El Poble	Tortosa	1915-1938	CAT.	ERC
Lluita	íd.	1936-1938	CAT.	PSUC
Acracia	Lleida	1936-1938	CAST.	CNT
UHP	íd.	1936-1938	CAST.	PSUC/UGT
L'Autonomista	Girona	1920-1939	CAT.	ERC
Front	íd.	1936-1939	CAT.	PSUC/UGT
CAT.: 17	CAST.: 3	TOTAL: 20		

Taula núm. 11

Diaris nous que apareixeran a Catalunya després de 1936

c Vertical	Sabadell	1937-1938	CAT.	UGT
* Full Of. del CFP	íd.	1936-1937	CAT.	CA
c Superación	íd.	1937	CAST.	CNT-FAI
* El Dia	Terrassa	1918-1939	CAT.	PSUC
+ L'Acció	íd.	1933-1938	CAT.	ERC
* Vida Nueva	íd.	1936-1938	CAT.	CNT
* Front	íd.	1936-1937	CAT.	POUM
* Diari Of. del CA	Badalona	1936-1937	CAT.	CA
* Llibertat	Mataró	1936-1939	CAT.	CLSP [CNT]
* Diari del PobleÆFull Of. del Consell Mun. d'Igualada	Igualada	1936-1939	CAT.	AjuntÆCA
* El Pla de Bages	Manresa	1904-1937	CAT.	POUM
* Diario de Avisos	íd.	1896-1938	CAST.	AjuntÆCO
+ El Dia	íd.	1929-1938	CAT.	ERC
* UGT	íd.	1937-1939	CAT.	UGT
* But. del Com. de Def. Local	Vilanova i la G.	1936-1939	CAT.	CA [CNT]
* Diari de Tarragona	Tarragona	1932-1938	CAT.	CNT
a 19 de Juliol	íd.	1938	CAT.	indep.
* Front PÆLlibertat	íd.	1936-1938	CAT.	Front Ant.
* Diari de Reus	Reus	1930-1939	CAT.	CA
+ Foment	íd.	1909-1936	CAT.	ERC
+ El Poble ⁵⁶	Tortosa	1915-1938	CAST.	PREÆERC
* Lluita	íd.	1936-1938	CAT.	PSUC
* Heraldo de Tortosa ⁵⁷	íd.	1924-1937	CAST.	CO
* Ciudad y Campo ⁵⁸	íd.	1937	CAST.	CNT

⁵⁶ Continuació d'El Pueblo.⁵⁷ Diari col·lectivitzat pels treballadors.⁵⁸ Serà substitució d'Heraldo de Tortosa.

* Acracia	Lleida	1936-1938	CAST.	CNT
c Adelante ⁵⁹	íd.	1937	CAST.	POUM
* UHP	íd.	1936-1938	CAST.	PSUC-UGT
* Combat	íd.	1936-1937	CAT.	POUM
+ L'Autonomista	Girona	1920-1939	CAT.	ERC
* CombatÆFront	íd.	1936-1939	CAT.	CAÆPSUC-UGT

Taula núm. 11 (continuació)

Diaris nous que apareixeran a Catalunya després de 1936

* L'Espurna	íd.	1936-1937	CAT.	POUM
a Girona CNT	íd.	1937	BIL.	CNT
c Ara	Palafrugell		1936	CAT.OPAP
CAT: 24	BIL: 1	CAST: 8	TOTAL:33	

*: 22. Resultat de procés d'incautació o de col·lectivització.

+: 5. ERC.

c: 4. Continuació d'un periòdic anterior.

a: 2. Altres casos.

diaris nascuts amb ant. al 1936 i que segueixen amb idèntica capçalera: 11 nous periòdics:

1936	15
1937	6
1938	1

Diaris que desapareixen a Catalunya el 1936 abans de la revolta militar

La Pàtria	Manresa	17-II-1936
Foment	Reus	3-III-1936
El Norte	Girona	23-VI-1936
Ara	Tortosa	5-VII-1936
El Popular	Barcelona	5-IX-1936

TOTAL: 5 diaris

Diaris desapareguts després de la revolta militar a conseqüència dels fets del juliol

El Eco	Barcelona	?-1936
Diari d'Igualada	Igualada	16-VII-1936
Crónica Social	Terrassa	18-VII-1936
Diari de Mataró	Mataró	18-VII-1936
El Correo	Lleida	18-VII-1936
La Tribuna	Lleida	18-VII-1936
Diario de Villanueva y la Geltrú		18-VII-1936
Diari de Girona	Girona	18-VII-1936
Correo de Tortosa	Tortosa	16-VII-1936
El Matí	Barcelona	18-VII-1936

⁵⁹ Continuació del diari Combat, que desapareix.

La Comarca de Vich	Vic	18-VII-1936
Diari de Sabadell	Sabadell	19-VII-1936
Avui	Reus	19-VII-1936
La Cruz	Tarragona	21-VII-1936
Catalònia	Tarragona	22-VII-1936
La Aurora	Barcelona	8-VIII-1936
La Jornada	Barcelona	13-VIII-1936
El Popular	Barcelona	5-IX-1936
Les Circumstàncies	Reus	13-XII-1936
L'Instant	Barcelona	15-XII-1936

TOTAL: 20 diaris

Taula núm. 11 (continuació)

Premsa revolucionària que desapareix el 1936

AvantÆLa Batalla	Barcelona	20-VII-1936 Æ
Tierra y Libertad	Barcelona	1-VIII-1936
Diari del Poble	Mataró	5-X-1936
Ara	Palafrugell	27-XI-1936
Front P. Æ Llibertat	Tarragona	9-VIII-1936 Æ
AvantÆFront	Terrassa	8-VIII-1936 Æ

TOTAL: 6 diaris

Diaris de Catalunya que segueixen amb la mateixa capçalera i que no són afectats per les incautacions o col·lectivitzacions

Barcelona

Renovación	radical-lerrouxista
La Razón	radical-lerrouxista
El Diluvio	republ. indep. Æ PSOE
Hoja del Lunes	rep. indep.
Full Of. del Dilluns	rep. indep.
Ultima Hora	ERC
La Humanitat	ERC
La Rambla	ERC
Solidaridad Obrera	CNT
La Publicitat	AC

Comarques

L'Acció	Terrassa	1933-1938	ERC
Diario de Avisos	Manresa	1896-1938	indep.
El Dia	Manresa	1929-1938	ERC
El PuebloÆEl Poble	Tortosa	1915-1938	rep. ind.
L'Autonomista	Girona	1920-1939	ERC

Taula núm. 12. Classificació de la premsa a Catalunya per la ideologia

Lliga

Ara	Tortosa	1935-1936
Catalònia	Tarragona	1935-1936
La Veu de Tarragona	Tarragona	1931-1932

Avui	Reus	1935-1936
Diari de Girona	Girona	1889-1936
La Ciutat	Sabadell	1932-1934
Diari de Sabadell	Sabadell	1910-1936
Diari d'Igualada	Igualada	1931-1936
El Pla de Bages	Manresa	1904-1907
Diari de Mataró ⁶⁰	Mataró	1895-1936
El Dia	Terrassa	1918-1939
La Veu del Segre	Lleida	1933-1934
Taula núm. 12 (continuació)		
La Tribuna	Lleida	1934-1936
La Veu de Catalunya	Barcelona	1899-1937
La Veu del Vespre	Barcelona	1933-1934
L'Instant	Barcelona	1935-1936
La Pàtria ⁶¹	Manresa	1920-1935
TOTAL: 17 diaris		
CEDA		
Revista de Sabadell	Sabadell	1932-1935
La Pàtria	Manresa	1935-1936
Diari de Reus	Reus	1930-1939
TOTAL: 3 diaris		
Tradicionalistes		
El Norte	Girona	1910-1936
El Correo	Tortosa	1882-1936
La Comarca de Vich	Vic	1919-1936
El Correo	Lleida	1931-1936
Diario de Lérida	Lleida	1886-1931
TOTAL: 5 diaris		
Conservadors catalanistes		
Diario de Avisos	Manresa	1896-1938
Caliu	Lleida	1931
Gasetta Comarcal	Igualada	1927-1931
Diari d'Igualada	Igualada	1931-1936
Crónica Social	Terrassa	1911-1936
La Cruz	Tarragona	1901-1936
Diari del Migdia	Barcelona	1931
TOTAL: 7 diaris		
Conservadors espanyolistes		
Realidad	Barcelona	1932
La Razón	Barcelona	1928-1938
Gaceta de Cataluña	Barcelona	1917-1931

⁶⁰ De la Lliga del 1919 i també amb pensament afí a AC.

⁶¹ El 1935 el periòdic passarà a ser influït per la CEDA.

Diario de Barcelona	Barcelona	1792-1937
Defensa Patronal	Barcelona	1933-1934
La Voz de la Provincia	Tarragona	1927-1931
El Día de Igualada	Igualada	1930-1931
La Voz de Reus	Reus	1930-1931
TOTAL: 8 diaris		
Taula núm. 12 (continuació)		
Socialistes		
La Tribuna ⁶²	Barcelona	1903-1931
El Diluvio ⁶³	Barcelona	1858-1939
TOTAL: 2 diaris		
Lerrouxistes		
La Razón	Barcelona	1928-1938
Democracia	Barcelona	1931
La Noche	Barcelona	1924-1936
La Jornada	Barcelona	1920-1936
El Progreso	Barcelona	1906-1933
Renovación	Barcelona	1933-1939
TOTAL: 6 diaris		
Federals		
Tarragona Federal	Tarragona	1914-1931
Diario del Comercio	Barcelona	1890-1939
Diario Mercantil	Barcelona	1887-1937
TOTAL: 3 diaris		
UDC		
El Matí	Barcelona	1929-1936
EC		
Diari de Barcelona-EC	Barcelona	1936-1937
Diari de Catalunya	Barcelona	1937-1939
Catalanistes		
La Nau	Barcelona	1927-1933
TOTAL: 3 diaris		
AC		
Les Circumstàncies	Reus	1930-1936
Diari de Vich	Vic	1930-1934
Acció	Manresa	1933
La Publicitat	Barcelona	1922-1939
La Ciutat	Barcelona	1931
Diari de Mataró ⁶⁴	Mataró	1895-1936
TOTAL: 6 diaris		

⁶² Només ho és del 1931.

⁶³ Ho és a partir del 1938.

⁶⁴ De la Lliga del 1919 i també amb pensament afí a AC.

Taula núm. 12 (continuació)

Independents

Diario de Avisos	Manresa	1896-1938
Diario de Villanueva	Vilanova	1853-1936
Diari de Tarragona	Tarragona	1932-1938
Heraldo de Tortosa	Tortosa	1924-1937

TOTAL: 4 diaris

Republicans independents

El Pueblo	Tortosa	1915-1938
El Día Gráfico	Barcelona	1913-1939
La Vanguardia	Barcelona	1881-Æ
El Noticiero Unviersal	Barcelona	1936-1939
Hoy	Barcelona	1931
El Diluvio	Barcelona	1958-1939

TOTAL: 6 diaris

ERC

El Dia	Manresa	1929-1938
Foment	Reus	1909-1936
L'Acció	Terrassa	1933-1938
El Poble	Tortosa	1937-1938
Llibertat	Tarragona	1936-1938
El Poble	Sabadell	1932-1934
L'Autonomista ⁶⁵	Girona	1920-1939
El País ⁶⁶	Lleida	1879-1934
La Jornada	Lleida	1930-1936
Última Hora	Barcelona	1935-1938
L'Opinió	Barcelona	1931-1934
La Rambla	Barcelona	1936-1939
La Humanitat ⁶⁷	Barcelona	1931-1939

TOTAL: 12 diaris

POUM

Adelante	Lleida	1933-1934
Combat ⁶⁸ Æ Adelante	Lleida	1936-1937
Avant Æ Front	Terrassa	1936-1937
El Pla de Bages	Manresa	1901-1937
L'Espurna	Girona	1936-1937
Avant Æ La Batalla	Barcelona	1936-1937

TOTAL: 9 diaris⁶⁹⁶⁵ A partir del 1932 en catalanitzar-se.⁶⁶ A partir del 1931.⁶⁷ Inclou La Ciutat (1934-1935).⁶⁸ Combat, en català, passa a setmanal i Adelante, en castellà, serà el diari del partit a Lleida.⁶⁹ Tots procedeixen d'incautacions.

Taula núm. 12 (continuació)

PSUC			
Lluita	Tortosa	1936-1938	
UHP	Lleida	1937-1938	amb UGT
Combat Æ Front	Girona	1936-1939	amb UGT
El Dia	Terrassa	1936-1939	
Treball	Barcelona	1936-1939	
La Rambla	Barcelona	1936-1939	
TOTAL: 7 diaris ⁷⁰			
CNT			
Diari de Tarragona	Tarragona	1936-1938	
La Veu de Catalunya	Barcelona	1936-1937	
L'Instant	Barcelona	1935-1936	
Catalunya Æ CNT	Barcelona	1936-1939	
Superación	Sabadell	1937	
Ciudad y Campo	Tortosa	1937	
Vida Nueva	Terrassa	1936-1938	
Gerona CNT	Girona	1937	
But. del CDL	Vilanova i la G	1936-1939	
Acracia	Lleida	1936-1938	
Llibertat	Mataró	1936-1939	
Diario de la Marina	Barcelona	1936-1937	
Solidaridad Obrera	Barcelona	1916-1939	
La Noche	Barcelona	1936-1939	
Tierra y Libertad	Barcelona	1936	
TOTAL: 16 diaris			
UGT			
UHP	Lleida	1936-1938	
Front	Girona	1936-1939	
UGT	Manresa	1937-1939	
Vertical	Sabadell	1937-1938	
Lluita	Tortosa	1936-1938	
Las Noticias	Barcelona	1896-1939	
TOTAL: 6 diaris			
CO, CM, CA...			
Full Of. del CFP	Sabadell	1936-1937	CM
Diari Of. del CA	Badalona	1936-1937	CA
Llibertat	Mataró	1936-1939	C L S P
[CNT]			
Diari del Poble Æ Full			
Of. del Consell Mun.			
d'Igualada	Igualada	1936-1939	Ajunt. Æ CA

⁷⁰ Tots seran procedents d'incautacions.

Diario de Avisos	Manresa	1896-1938	Ajunt.ÆCO
Butlletí CDL	Vilanova G.	1936-1939	CA [CNT]
Taula núm. 12 (continuació)			
19 de Juliol	Tarragona	1938	indep.
Front Pop.ÆLlibertat	íd.	1936-1938	Front Ant.
Diari de Reus	Reus	1930-1939	CA
Heraldo de Tortosa	Tortosa	1924-1937	CO
CombatÆFront	Girona	1936-1939	CAÆPSUC-UGT
Ara	Palafrugell	1936	OPAP

TOTAL: 12 diaris

Taula núm. 13. Distribució dels diaris a Catalunya

per llengua

CAT.	CAST.	BIL.	TOTAL
1931	28	39	1 68
1936a	22	29	1 52
1936d	34	28	62
1938	24	17	41
1931-1939	75	59	2 136

per ideologia

Lliga	17
CEDA	3
trad.	5
lerrouxi.	6
conserv.	
catalanist.	7
cons. esp.	7
federal.	3
socialis.	2
indep.	4
catalanist.	4
rep. indep.	11
AC	5
ERC	12
PSUC	7
UGT	6
POUM	9
CNT	15
CO, CM...	12 ⁷¹

Taula núm. 14. Distribució de la premsa diària a Catalunya

Barcelona	Comarques
Total	
CAT.	CAST. TOTAL

⁷¹ D'aquests, n'hi ha diversos que són integrats dins una central sindical, així els de la CNT.

	CAT.	CAST.	BIL.		
TOTAL					
1931	9	25	34	19	14
1	34	68			
1936a	8	20	28	14	9
1	24	52			
1936d	11	19	31	23	9
	31	62			
1938	7	14	21	17	3
	20	41			
1931-39	20	37	57	55	22
2	79	136			

Taula núm. 15. Distribució dels diaris de Catalunya

	Barcelona	Comarques	TOTAL
1931	34	34	68
1936a	28	23	51
1936d	31	31	62
1938	21	20	41
1931-1939	57	79	136

No comptabilitzats els títols alternatius.

Les capçaleres que segueixen un títol anterior són comptades com un títol nou.

Taula núm. 16. Relació dels diaris d'incautació o col·lectivitzats a Catalunya

Terrassa		
El Dia	1918-1939	Lliga
Sabadell		
Diari de Sabadell	1910-1936	Lliga
Igualada		
Diari d'Igualada	1931-1936	Lliga
Vilanova i la G.		
Diario de Villanueva	1853-1936	indep.
Mataró		
Diari de Mataró	1895-1936	Lliga
Manresa		
El Pla de Bages	1904-1937	Lliga
Diario de Avisos	1896-1938	indep.
Tarragona		
Catalònia	1935-1936	Lliga
Diari de Tarragona	1932-1938	indep.
Tortosa		
Heraldo de Tortosa	1924-1937	indep.
Reus		
Diari de Reus	1930-1939	CEDA

Taula núm. 16 (continuació)

Lleida

La Tribuna	1934-1936	[Lliga]
El Correo	1931-1936	tradic.
Girona		
El Norte de Gerona	1910-1936	tradic.
Diari de Girona	1889-1936	Lliga
Barcelona		
La Veu de Catalunya	1899-1937	Lliga
El Mundo Deportivo	1929-Æ	indep.
El Correo Catalán	1876-1936	tradic.
El Matí	1929-1936	UDC
L'Instant	1935-1936	Lliga
Diario de Barcelona	1792-1937	cons.
La Noche	1924-1939	radical
Diario de la Marina	1932-1937	cons.
La Vanguardia	1888-Æ	cons.
Las Noticias	1896-1939	cons.
El Noticiero Universal	1888-1985	indep.
El Día Gráfico	1913-1939	radical
Diario del Comercio	1890-1939	indep.
Diari Mercantil	1887-1937	indep.
La Rambla	1936-1939	ERC
TOTAL: 30 diaris		